

Н.Ф. ШИШАЦЬКА (Донецьк)

ПРАВА ПАЦІЄНТІВ У МІЖНАРОДНИХ ДОКУМЕНТАХ

Донецьке обласне клінічне територіальне медичне об'єднання

Проведено аналіз міжнародних документів, у яких визначені права пацієнтів. Відмічено їх значення у розвитку законодавства України з питань забезпечення прав пацієнтів.

КЛЮЧОВІ СЛОВА: права пацієнтів, міжнародні документи, визначення.

За останнє п'ятидесятиріччя, особливо в останні 30 років, з'явилася велика кількість документів з питань прав пацієнтів, у тому числі резолюцій та рекомендацій професійних, міжурядових, наукових міжнародних організацій [1-4; 10-12]. Питання забезпечення прав пацієнтів турбують такі авторитетні міжнародні організації, як Організація Об'єднаних Націй, Рада Європи, Всесвітня Медична Асоціація, Всесвітня Психіатрична Асоціація тощо [8].

Країни Європи за останні кілька десятиліть здійснили ряд важливих заходів, спрямованих на розвиток прав пацієнтів, та розробили стандарти, що стали орієнтиром для реформи їхніх систем охорони здоров'я [6; 7; 9; 14].

Прийняття відповідних документів потребує багатогранних змін у медичній практиці, психології медичних працівників, для чого необхідні зміни у до- та післядипломному їх навчанні, психології пацієнтів та у суспільстві загалом.

Мета роботи: провести аналіз міжнародного законодавства із забезпечення прав пацієнтів.

Матеріали і методи. Під час виконання роботи використані міжнародні акти з питань забезпечення прав пацієнтів, які вивчалися та аналізувалися із застосуванням контент-аналізу, бібліосемантичного методу та структурно-логічного аналізу.

Результати дослідження та їх обговорення. Розробка та прийняття міжнародних та, передусім, європейських документів сприяли визначенню конкретних прав, які набули чітких і об'єктивних форм [13].

Найбільш важливим кроком було прийняття двох документів – Декларації про розвиток прав пацієнтів в Європі [15], яка прийнята на нараді ВООЗ в Амстердамі у 1994 р., і Європейської Хартії пацієнтів [5], яка прийнята на нараді великих організацій громадянського суспільства країн ЄС у Римі в листопаді 2002 р.

Декларація про розвиток прав пацієнтів в Європі здійснила оформлення концепції прав пацієнтів і внесла ясність у більшість юридичних визначень з прав пацієнтів, які надалі були імplementовані до законодавства європейських країн. Крім того, Амстердамська Декларація визначила стратегію просування прав пацієнтів у Європі і включила кілька практичних рекомендацій.

У Декларації вперше були сформовані принципи з прав пацієнтів, в основі яких лежить повага до прав людини і людських цінностей в охороні здоров'я. До їх числа увійшли: повага до людської гідності; самовизначення; фізична та психічна недоторканість і захист; повага до приватності (особистої недоторканості, конфіденційності); повага до моральних, культурних і релігійних цінностей; можливість захисту власного здоров'я у тій мірі, у якій це дозволяють існуючі заходи профілактики і лікування хвороб і можливість досягнення найвищого для себе рівня здоров'я.

Основними правами пацієнта Амстердамською Декларацією було визначено наступні: право на інформацію про медичну допомогу і про те, як нею краще користуватися; право висловлювати згоду в процесі отримання медичної допомоги; право на конфіденційність і приватність (недоторканість особистого життя); право на можливість отримання медичної допомоги відповідно до стану здоров'я пацієнта, включаючи профілактичну і лікувальну допомогу.

Крім того, у Декларації було дано визначення основним поняттям, які пов'язані з правами пацієнтів, насамперед ключового поняття «пацієнт». З цього часу вказане визначення стало офіційним визначенням ВООЗ.

Надалі склалася ситуація, пов'язана з невиконанням країнами ЄС низки своїх зобов'язань, що призвело до погіршення реалізації прав пацієнтів. Переважно це стосувалося невиконання зобов'язань щодо забезпечення рівного доступу до медичної допомоги для всіх громадян. При цьому Рада Європи рекомендувала розши-

рення участі організацій громадського суспільства у прийнятті рішень в охороні здоров'я у мовах підвищення в Європейському регіоні активності споживачів медичних послуг та організацій пацієнтів.

Враховуючи вищезазначене, представниками найбільших організацій громадського суспільства Італії, Німеччини, Бельгії, Португалії, Іспанії, Греції, Ірландії, Данії, Нідерландів, Австрії, Великобританії було розроблено документ з прав пацієнтів, який було прийнято в Римі у 2002 р. під назвою «Європейська Хартія пацієнтів».

Європейська Хартія пацієнтів по праву стоїть в одному ряду з Декларацією про розвиток прав пацієнтів в Європі за розміром і цінністю її внеску у розвиток концепції прав пацієнтів на міжнародному рівні.

Європейська Хартія пацієнтів проголосила 14 конкретних прав пацієнтів:

- право на профілактичні заходи;
- право доступу;
- право на інформацію;
- право на згоду;
- право вільного вибору;
- право на недоторканість приватного життя (приватність) і конфіденційність інформації;
- право на повагу часу пацієнта;
- право на дотримання стандартів якості;
- право на безпеку;
- право на доступ до сучасних досягнень;
- право на уникнення невинуватених страждань і болю;
- право на індивідуальне лікування;
- право подавати скаргу;
- право на компенсацію.

Порівнюючи зміст Декларації про розвиток прав пацієнтів у Європі і Європейської Хартії пацієнтів, можна констатувати появу в останній нових прав пацієнтів, які значно уточнюють і доповнюють увесь спектр існуючих прав людини. У сучасній охороні здоров'я до таких прав можна віднести наступне:

Право на повагу часу пацієнта – право отримувати необхідне лікування якомога швидше і в межах заздалегідь встановленого часу на будь-якому етапі лікування.

Право на дотримання стандартів якості – право доступу до високоякісних медичних послуг та дотримання існуючих стандартів якості.

Право на безпеку при отриманні медичної допомоги – право бути забезпеченим від загрози

шкоди, яка обумовлена непрофесійною роботою медичного персоналу або медичної установи.

Право на доступ до сучасних досягнень – право доступу до найсучасніших медичних процедур, незалежно від економічних та фінансових можливостей.

Право на уникнення невинуватених страждань і болю – право на усунення, наскільки це можливо, страждань і болю на будь-якій стадії хвороби.

Право на індивідуальне лікування – право на застосування діагностичних та лікувальних програм, які максимально відповідають стану здоров'я пацієнта.

Право на компенсацію за заподіяну фізичну або моральну шкоду у результаті проведеного медичного втручання.

Право на активну громадську позицію, включаючи можливість здійснювати діяльність, спрямовану на захист прав населення в галузі медичної допомоги та право на участь у формуванні політики у сфері охорони здоров'я. Це право є важливою особливістю Європейської Хартії пацієнтів, у якій зроблено значний акцент на підвищення ролі громадян-пацієнтів діяльності системи охорони здоров'я.

Таким чином, Європейська Хартія пацієнтів визначила нові орієнтири для систем охорони здоров'я країн ЄС і ввела нові стандарти з прав пацієнтів, на основі яких країни ЄС розробили нові індикатори для оцінки роботи систем охорони здоров'я.

Впровадження в країнах Європи стандартів прав пацієнтів має важливе значення для України на етапі реформування системи охорони здоров'я. Імплементация положень Декларації про розвиток прав пацієнтів у Європі та Європейської Хартії пацієнтів в законодавство України дозволить значно підняти довіру населення до медичних працівників та загалом підвищити ефективність діяльності системи охорони здоров'я.

Висновки

Проведений аналіз міжнародного законодавства показав високий рівень правового забезпечення прав пацієнтів у європейських країнах, що визначено стандартами та індикаторами оцінки роботи систем охорони здоров'я з їх забезпечення.

Перспективи подальших досліджень пов'язані з вивченням рівня імплементации положень Декларації про розвиток прав пацієнтів у Європі та Європейської Хартії пацієнтів у законодавство України.

Список літератури

1. Гавайская Декларация II. Одобрена Генеральной ассамблеей ВПА (Вена Австрия, 10 июля 1983 г.) [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.zakon.rada.gov.ua>. – Название с экрана.
2. Глуховский В. В. Развитие международной концепции и нормативного регулирования прав пациентов. Опыт для Украины / В. В. Глуховский, Н. Г. Гойда // Охрана здоровья Украины. – 2004. – № 4 (15). – С. 36–48.

3. Глуховский В. В. Стандарты и механизмы обеспечения прав пациентов в системах здравоохранения / В. В. Глуховский. – М. : ТОВ «Дизайн і поліграфія», 2008. – 136 с.
4. Глуховський В. В. Роль громадськості в реалізації прав громадян і пацієнтів у системі охорони здоров'я: міжнародний досвід створення системи громадської охорони здоров'я для України / В. В. Глуховський, Н. Г. Гойда / Охорона здоров'я України. – 2003. – № 4 (11). – С. 25–30.
5. Декларация о политике в области обеспечения прав пациентов в Европе. Европейское совещание ВОЗ по правам пациента (Амстердам, Нидерланды, март 1994 г.) [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.nbuu.gov.ua>. – Название с экрана.
6. Защита лиц с психическими заболеваниями и улучшение психиатрической помощи. Резолюция 46/119 принята Генеральной Ассамблеей ООН 18 февраля 1992 года по докладу Третьего комитета (А/46/721) [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.zakon.rada.gov.ua>. – Название с экрана.
7. Положение о защите прав и конфиденциальности пациента. Принято 45-й Всемирной медицинской ассамблеей (Будапешт, Венгрия, октябрь 1993 г.) [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.zakon.rada.gov.ua>. – Название с экрана.
8. Права человека и профессиональная ответственность врача в документах международных организаций. – К. : Сфера, 1998. – 121 с.
9. Пятый периодический доклад Украины (для ООН) об исполнении Международного пакта об экономических, социальных и культурных правах.Е/С.12/УКР/5, 14 августа 2006 г. [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.medlib.org.ua>. – Название с экрана.
10. Резолюция о приверженности принципам этических стандартов Всемирной медицинской ассоциации. Принята Генеральной ассамблеей ВМА, Генеральной ассамблеей ВМА (Стокгольм, Швеция, сентябрь 1994 г.) [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.zakon.rada.ua>. – Название с экрана.
11. Резолюция по правам человека. Принята 42-й Всемирной медицинской ассамблеей (Ранчо Мираж, Калифорния, США, октябрь 1990 г.); с поправками 45-й Всемирной медицинской ассамблеи (Будапешт. Венгрия. октябрь 1993 г.), 46-й Генеральной ассамблеи ВМА (Стокгольм, Швеция, сентябрь 1994 г.) [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.un.org>. – Название с экрана.
12. Резолюция Совета Всемирной медицинской ассоциации. Принята 132-й сессией Совета (Сантьяго, Чили, май 1992 г.) [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.jurtconsult.net.ua>. – Название с экрана.
13. Україна кризь призму Європейської хартії прав пацієнтів: результати виконання в Україні другого етапу європейських досліджень на відповідність стандартам ЄС з прав пацієнтів. – К. : ТОВ «Дизайн і поліграфія», 2012. – 158 с.
14. Участие общественности в принятии решений, влияющих на работу системы здравоохранения: состояние, позиции, идеи / под ред. В. В. Глуховского. – К. : Дизайн и Полиграфия, 2007. – 100 с.
15. Active Citizenship network (CAN) – European Charter of Patients Rights. – Rome, 2002.

ПРАВА ПАЦИЕНТОВ В МЕЖДУНАРОДНЫХ ДОКУМЕНТАХ

Н.Ф. Шишацкая (Донецк)

Проведен анализ международных документов, в которых определены права пациентов. Отмечено их значение в развитии законодательства Украины по вопросам обеспечения прав пациентов.

КЛЮЧЕВЫЕ СЛОВА: **права пациентов, международные документы, определения.**

PATIENTS' RIGHTS IN THE INTERNATIONAL DOCUMENTS

N.F. Shishatska (Donetsk)

The analysis of international documents in which rights of patients are defined has been carried out. The importance of these documents for the development of legislation on the problems of defining the patients' rights in Ukraine is pointed out.

KEY WORDS: **patients' rights, international documents, definitions.**

Рукопис надійшов до редакції 24.11.2013
Рецензент: д.мед.н., проф. Г.О. Слабкий